

БЪЛГАРИТЕ В СЕВЕРНОТО ПРИЧЕРНОМОРИЕ

ИЗСЛЕДВАНИЯ И МАТЕРИАЛИ

ТОМ ОСМИ

ФРАГМЕНТИ ОТ АНАЛИЗА НА БЪЛГАРОЕЗИЧНИЯ МЕДИЕН ДИСКУРС В ОДЕСКА ОБЛАСТ (Украйна)

Елена Златева

След разпадането на комунистическата «империя» – Съюза на съветските социалистически републики през 1991 година, Бесарабският регион за пореден път сменя “императора си”. Българите, населяващи южните райони на Одеска област – Придунавие – се озовават в пределите на нова демократична република – Украйна – страна със силно развито чувство за национална идентичност и за минала независимост.

Към началото на 1992 година по статистическите данни на Статкомитета на ОНД Украйна е държава с площ 603 хиляди квадратни километра. Населението и е 52057 хиляди човека, 233 800 от които са българи. Според официалните данни от общонационалното преброяване на населението в Украйна, проведено през 1989 година, (по-късни официални данни за съжаление все още няма), най-много българи живеят в южния регион на Одеска област – 168 800 хиляди.

Безспорен е фактът, че в СССР имаше добре планирана идеологическа стратегия за “заличаването на границите” и за оформяне на еднородна човешка маса, в която не би трябвало да има място за различия между хората по статусно- и националнопрестижни категории. За съветския гражданин беше задължителна идентификацията с определена социална група, която като цяло представляваше своеобразен сурогат на тъй наречената средна класа. Бесарабският българин в съветското общество също така се идентифицираше със съществуващата социална категория, тъй като нямаше друг избор. Няма е и възможност да изгради Своите акценти за по-различна идентичност. Но така или иначе той никога не е забравял, че притежава нещо значимо, което го прави различен от Другите. Много дълго държи в себе си бесарабският българин “своята биография” и търси своята група.

Нито едно социално общество не може да е напълно хомогенно, независимо от усилията и манипулативните техники на политическите практики. Всеки може да се идентифицира с многото социални групи, с многото “ние”, когато има необходимост да е заедно с групата и критериите, обособяващи тази група, са значими и за него. Множеството “аз”, идентифициращо се с различни “ние”, съставя едно общество, което се консолидира от съществуващата на определена държавна територия национална политика. Националната политика на модерната държава “полага норми, определя (или прави възможно да се самоопределят) и нормалности, които не следват от интересите на нейните граждани, а са предопределени от необходимостта да се конституира и възпроизвежда като национална” тази държава, “за да има граждани, т.е. да е модерна” [1:22].

От гледна точка на онтологичната система обществото не е монолитно: когнитивните схеми на социалните субекти са принципно различни: например селски жител и градски жител; дори тези на селският стопанин, приобщен към комфорта и постиженията на цивилизацията съществено се различават от когнитивните системи на градския субект, възпитан в индустриалната култура. Това е безспорен емпирично наблюдаван факт, който няма нужда да бъде доказван.

Българската общност в Украйна като цяло е групова идентичност със селскостопански знания и съответна социална онтология, която е отразена в традиционните за подобна система културни ценности.

За българите – носители на тези знания и тази култура е характерно отдалечено от центъра живеене на “периферията” в анклавни (села) със сравнително висока плътност на населението.

За живеещите в селска местност, сред природата българи, устройството на битието е очевидно. Животът е това, което е. Не се налага постоянно привличане на абстрактното и аналитичното мислене. Доминира непосредственото възприятие на действителността.

Във вътрешния ред на съществуването в селата е нормативно висока степен на прозрачността на социалното поведение. Колкото по-ниска е числеността на населението, толкова по-условна е границата между обществен и частен живот (тъй като всички се познават и живеят пред погледа един на друг), толкова по-действено е общественото порицание или одобрение. Т.е. социалната среда доста силно въздейства в ежедневието и определя поведението на индивида.

Разбира се, че корените за подобно надзорничество в днешното българско село трябва да се търсят в миналото, в патриархалната култура, за която спазването и опазването на традицията се възприема като ключово условие за поддържане на идентичността та дори и повече – за оцеляването ѝ. Каквато и да е иновация се възприема като угроза за традицията, затова

отклоняващото се от традицията поведение и борбата с него не са произвол, а принципен дълг на всеки член на патриархалната общност. Значимостта на традиционната култура за бесарабските българи и опазването и в границите на селото е много важен компонент за оцелялата до днес етническа идентичност на тази българска общност. С настъпването на глобализацията, обхванала целия свят, съществено намалява традиционното възприятие на света в съзнанието на бесарабския българин, но не е изчезнало и вероятно никога няма да изчезне от поведенческите стереотипи.

Бесарабските българи са заети практически във всички отрасли на селското стопанство. Огромните плодородни степи на Придунавие като че ли очакваха тези сръчни и трудолюбиви български ръце, за да се прочуят в света като плодородния красив Буджак. Обичта към земята, страстта към работата с тази земя, умението да получаваш удовлетворение от плодовете на работата си се предават от поколение на поколение. Основните занятия на българите тук от началото на поселенията до днес саземеделието, градинарството, винарството, скотовъдството.

Разбира се, от началото на деветнадесети век до днешното начало на двадесет и първи селският живот се е променил и представлява съвсем различна картина. Но “земята иска своето”, обичат да повтарят старците. Както преди двеста години, така и сега пролетта с пеенето на птиците, с оцветяването на растенията в зелено, с мириса на отпочиналата земя те кара да се събудиш и да “хванеш мотиката” – все същата. Работният ден започва с първите слънчеви лъчи и свършва, когато се стъмни. Тогава чак идва време за “приобщаване към цивилизацията” – пред телевизора или с вестника.

Особено е важно да се отбележи, че бесарабският българин в Одеска област има възможност да избира езика, на който да се информира. Правото да ползва родният си език е законово регламентирано.

Интерактивният комуникативен процес, осъществяван посредством писмени текстове на български книжовен език и подчинен като всяка форма на езиково взаимодействие на общите закони на комуникацията, е медиен дискурс. Тоналността на дискурса е неутрална – определя се от липсата на йерархия в социалните роли на аудиторията и масмедията.

Така в началото на XXI век, през 2001 година, българите в Одеска област като реципиенти са участници в медиен дискурс, формално осъществен на български книжовен език чрез писмени текстове от следните медии:

- 1) местен печат на български език – вестникът “Роден край”;
- 2) странички на български език в районните вестници, които се издават безсистемно;

Изследването ни обхваща и електронните медии като участници в дискурса, но поради ограничения обем на дадения материал анализът се основава само върху печатните медии.

База за анализ стават комуникативните послания с непосредствено отношение към българите в Одеска област, отразени в публикациите на вестник “Роден край”, списанието “Ек” и вестник “България днес” през горепосочения период. Изследването показва, че водеща тема в публикациите са събитията с регионална важност (62,9%), засягащи най-вече сферата на културата (31,2%) и образованието (20,8%). Родноезиковото обучение по български език е обект на вниманието в 64,3% от публикациите за образованието въобще. И това не е случайно. Много е важно какво образование ще получи детето в най-ранната си възраст. Дали ще успее училището да научи детето да се интегрира в новото многолико общество, да се самоидентифицира с това, което е като член на някоя социална група. Да тръгне от традиционните представи за това какво е род и Родина, за да израсне като човек с активна гражданска позиция, с политическо съзнание за принадлежност към модерна държава и като толерантна личност, приемаща равноправието – Своето и на Другия – в Ноосферата.

Учителите, които пряко участват в процеса на българското етническо Възраждане в Одеска област, не са малко. За съжаление често те остават в сянка на полемиките и споровете в Българските културни дружества. Благодарение на “Роден край” все пак имената им стигат до българите: Никола Тодоров, Мария Пинти, Тамара Саказлъ, Валентина Радолова, Иван Баев, Николай Гайдаржи и др.

Изследването потвърди предварителната хипотеза, че българите в Одеска област *не се изживяват като малцинство*, а преди всичко са част от човечеството. В 60% от посланията българите (или отделен представител от общността) не се отделят изрично като група и са показани в обичайна житейска ситуация. Като малцинство българите са показани в 28,7% от публикациите, като жертва на историческите обстоятелства – в 14,4%.

Изследваните журналистически текстове се обективират чрез конкретни публицистични жанрове. Проблемите на образованието са отразени предимно диалогично – това са 26 текста-интервюта с всички разновидности: ситуативно, проблемно, портретно, също и монологът, полилогът. В процентно съотношение 47,3% от текстовете с композиционно-речева форма диалог са тези, отразяващи събития в образованието. На свой ред тези текстове по отношение към целия масив с тази тематика са 61,9%. Диалогът винаги е система от отношение между личности и е добра възможност за експресивни оценки и апелативни призови. Някъде на това ниво е и родноезиковото обучение в Одеска област – много емоции и апели. Може би проблемът е точно в това, че времето на емоциите отмина. Не може да се внуши желанието за изучаване на роден език, а единствено да се покажат предимствата от това.